

Arbeidsnotat
2025:3

Alternative modeller for finansiering av forskning i Norge

Ida Svege og Espen Solberg

NIFU

Arbeidsnotat
2025:3

Alternative modeller for finansiering av forskning i Norge

Ida Svege og Espen Solberg

Arbeidsnotat 2025:3

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økernveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 21491

Oppdragsgiver NHO – Næringslivets Hovedorganisasjon
Adresse Postboks 5250 Majorstuen, 0303 Oslo

Fotomontasje NIFU

ISBN 978-82-327-0704-1
ISSN 1894-8200 (online)

Copyright NIFU: CC BY 4.0

www.nifu.no

Forord

Det er økt oppmerksomhet om behovet for nye mekanismer for finansiering av forskning i Norge. En rekke aktører har tatt til orde for å utrede ulike fondsløsninger, blant annet under NHOs årskonferanse og nylig gjennom et innlegg ved forsknings- og høyere utdanningsministeren og kunnskapsministeren i Dagens næringsliv 16. februar 2025¹. Innlegget gjenspeiles også i Arbeiderpartiets siste utkast til partiprogram, hvor partiet går inn for å «vurdere muligheten for opprettelse av et forskningsfond, og starte med statseide selskaper gjennom krav i eierskapsmeldingen». Diskusjonen handler om å utløse mer finansiering både fra offentlige kilder, fra næringslivet og fra andre private og ideelle aktører. Flere av innspillene tar også til orde for samfinansiering mellom offentlige og private kilder.

Et gjennomgående argument er at Norge har solid offentlig forskningsfinansiering, men et betydelig uutnyttet potensial for finansiering fra næringsliv, stiftelser og fond. Mangelen på slik finansiering går ikke bare ut over det samlede volumet på FoU-investeringene, men bidrar også til mindre pluralisme og verdiskaping i systemet. Nye finansieringsmekanismer kan styrke kompetanseutviklingen og innovasjonsevnen i norsk næringsliv, øke bedriftenes konkurransevne og bidra til mer mangfold og nytenking i norsk forskning og innovasjon.

Dette notatet beskriver potensialet og behovet for nye finansieringsmekanismer og presenterer nærmere mulige modeller som kan være aktuelle å innføre eller oppskalere i Norge. Notatet beskriver ulike sider ved mulige løsninger, men går ikke i dybden på hvilke løsninger som er politisk og økonomisk realiserbare.

Oslo, 20.03.2025

Fredrik Piro
Forskningsleder

---

¹ [Et fond for fremtiden](#), Dagens Næringsliv, 2025

Innhold

1	Behov for nytenking om finansiering av forskning i Norge.....	6
2	Fond og stiftelser i norsk forskningsfinansiering	8
3	Aktuelle modeller for (økt) finansiering av forskning	12
	Del 1: Alternative modeller for (økt) finansiering av forskning - Langliste.....	13
	Del 2: Utvalgte modeller for (økt) finansiering av forskning - Kortliste	15
4	Utfordringer og løsninger for økt forskningsfinansiering.....	29
	Hva hindrer private aktører i å støtte forskning?.....	29
	Tiltak og løsninger for finansieringsprosessene	30
5	Oppsummering og videre oppfølging	32
	Vedlegg: Mulige modeller for finansiering av forskning	35
	Tabelloversikt.....	40
	Figuroversikt.....	41

1 Behov for nytenking om finansiering av forskning i Norge

Det har over tid vært et uttalt mål at FoU-innsatsen i Norge skal øke. I regjeringens Langtidsplan for forskning og høyere utdanning (Meld. St. 5 2022–2023) er målet tallfestet til at investeringene i FoU skal utgjøre tre prosent av bruttonasjonalproduktet innen 2030. Planen skisserer at det offentlige skal dekke én prosent, mens næringslivet skal dekke to prosent. Videre poengteres det i planen at offentlig finansiering av FoU i Norge er på et høyt nivå, og at det ikke er rom for større økninger av budsjetttrammen. Den ambisiøse økningen fra omtrent 1,9 prosent (for årene 2017-2023) til tre prosent av BNP innen 2030² må derfor i hovedsak komme som følge av økt finansiering fra næringslivet, utlandet og andre private kilder. Næringslivet spiller her den viktigste rollen, men erfaring fra andre land viser at også private stiftelser, fond og organisasjoner kan bidra vesentlig i finansieringen av forskning og innovasjon.

De fleste internasjonale sammenlikninger viser at Norge har et relativt høyt nivå på den offentlige finansieringen av forskning. Samtidig kan man trekke fram noen andre kjennetegn:

- Næringslivets egne FoU-investeringer er på et relativt lavt nivå, hovedsakelig grunnet en næringsstruktur med få store selskaper i FoU-intensive næringer.
- Norge har få større private fond og stiftelser som finansierer FoU.
- Den offentlige finansieringen kommer nesten utelukkende over statsbudsjettet. Norge har få offentlige fond og mekanismer for FoU som ikke avhenger av de årlige budsjettprosessene. Andre land opererer både med offentlige vekstfond (NL), grunnforskningsfond (DK) og finansiering fra regionale kilder (FI).
- Norge har ett samlet forskningsråd. Det gir mange fordeler, men skaper også et system med få alternative søknadsmuligheter for forskningsmiljøene.

Samlet sett betyr dette at Norge har et finansieringssystem preget av lite privat finansiering og lite variasjon i finansieringskilder. Med dette som utgangspunkt,

---

² [Langtidsplan for forskning og utdanning 2022-2032](#).

ser vi i nærmere på mulighetsrommet for alternative finansieringsmekanismer. Vi legger mest vekt på å belyse nye, alternative finansieringskilder og mindre vekt på virkemidler som kan stimulere næringslivet til å investere mer i egenutført FoU.

2 Fond og stiftelser i norsk forskningsfinansiering

I tillegg til næringslivet utgjør norske stiftelser og organisasjoner en kilde til privat forskningsfinansiering. Fond og stiftelser er gjerne mer fleksible enn offentlige finansieringskilder og kan velge å støtte forskning innen spesifikke tema eller fagområder, eller finansiere nytenkende eller risikofylte forskningsprosjekter. Dette muliggjør finansiering av varierte forskningsaktiviteter innen områder som ikke nødvendigvis har høy prioritet i offentlige budsjetter. Stiftelser kan også ofte operere mer eksperimentelt og langsiktig enn private bedrifter, som må forsvare investeringer overfor eiere og ansatte.

Omfanget av FoU-finansiering fra fond og stiftelser er sparsomt dekket i den offisielle FoU-statistikken. Nedenfor presenterer vi noen oppdaterte tall basert på både mottaker og bevilgningssiden:

Ifølge SSBs FoU-statistikk for 2023 bidro andre nasjonale kilder, herunder fond og stiftelser, med 4,7 milliarder til FoU-arbeid i næringslivet (41 prosent), universitets- og høgskolesektoren (37 prosent) og instituttsektoren (21 prosent)³. Summen omfatter imidlertid også direkte tilskudd til bedrifter via SkatteFUNN-ordningen, samt FoU-miljøenes egne finansinntekter. Det totale omfanget av finansiering fra fond og stiftelser er derfor anslagsvis 1 milliard kroner. Til sammenligning bevilget 3700 danske fond totalt 34,3 milliarder danske kroner til forskning i 2023⁴, hvilket utgjorde totalt 1,2 prosent av Danmarks BNP.

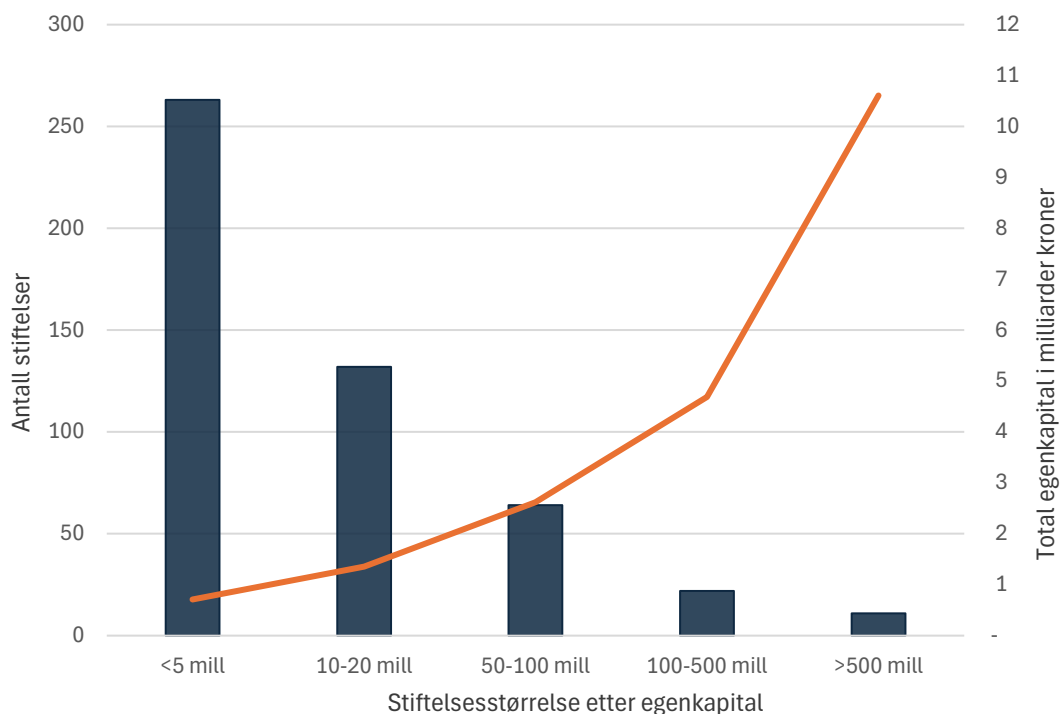
Tall fra Stiftelsesregisteret per desember 2024 viser at av totalt 6172 aktive stiftelser i Norge er hele 3246 stiftelser oppført med næringskode 94.992 - Fond/legat som støtter veldedige og allmennyttige formål (SSBs Standard for næringsgruppering). Av disse har 501 stiftelser (15 prosent), med til sammen 19,7 milliarder kroner i egenkapital, inkludert ordet forskning (eller lignende uttrykk) i sine vedtekter, hvilket indikerer at finansiering av forskning er inkludert i stiftelsens formål. Majoriteten av stiftelsene har mindre enn 5 millioner kroner i egenkapital, mens de 33 største stiftelsene alle har en egenkapital på mer enn 100

---

³ [Totale FoU-utgifter etter finansieringskilde, SSB, 2025](#)

⁴ [Fondenes videncenter](#)

millioner kroner og en samlet egenkapital på 15 milliarder kroner (Figur 2.1). Blant disse finner vi kjente forskningsfinansierer som Trond Mohn Forskningsstiftelse, Stiftelsen Kristian Gerhard Jebsen og Stiftelsen Dam.

Figur 2.1 Antall stiftelser (blå søyler) innen hver størrelseskategori (basert på egenkapital) og den totale egenkapitalen (oransje linje) for alle stiftelsene i hver kategori.

Informasjonen om egenkapital og forskning som formål sier imidlertid lite om i hvilken grad stiftelsene faktisk realiserer sitt formål gjennom utdeling av midler, og om disse midlene rettes mot forskning. I en rapport utgitt av Lotteri- og stiftelsestilsynet i 2020, basert på en spørreundersøkelse blant norske stiftelser (svarprosent 68 prosent), oppgav 50 prosent av stiftelsene at de realiserer sitt formål gjennom pengeutdeling⁵. Mest støtte i årene 2018-19 (35 prosent av tildelingene) gikk til kultur, idrett og humanitært arbeid, etterfulgt av forskning (12-13 prosent av tildelingene). Mange av de mindre stiftelsene, med under 5 millioner i egenkapital, delte ut lite eller ingen midler. Det samlede potensialet for økte bidrag til forskningsaktiviteter ser derfor ut til å være stort, både ved å sørge for at stiftelser med finansiering av forskning som formål faktisk deler ut midler, og ved at stiftelser med brede, allmenntilgittige formål i større grad dreier bevilgningene sine mot forskning.

En annen måte å kartlegge forskningsbidrag fra private kilder på er ved å se på hvilke kilder som oppgis i vitenskapelige publikasjoner gjennom såkalte «funding

⁵ [Norske stiftelsers samfunnsbidrag, Stiftelsestilsynet, 2020](#)

acknowledgements». Opplysningene sier riktignok ikke noe om størrelsen på selve bevilgningen, men gir likevel en indikasjon på hvilke aktører som bidrar. Av nesten 80.000 vitenskapelige artikler publisert i perioden 2014-2022 med forfatterbidrag fra norske forskere, fikk 14 prosent støtte fra norske stiftelser eller organisasjoner og 5 prosent fra norsk næringsliv (NIFU 2024, upubliserte tall). Totalt 433 stiftelser og organisasjoner og 796 norske selskaper ble kreditert. Imidlertid bidro kun 28 prosent av stiftelsene og organisasjonene og 15 prosent av norske selskaper med finansiering til 10 artikler eller flere. Det indikerer at de aller fleste aktørene finansierer forskning ganske sporadisk og i begrenset grad.

Av artiklene med finansiering fra stiftelser og organisasjoner var omtrent 35 prosent innen feltet medisin og helsefag, mens 27 prosent var innen realfag og teknologi. For artikler med støtte fra norsk næringsliv var 87 prosent innen realfag og teknologi, mens 10 prosent var innen medisin og helse. Svært få artikler innen humaniora og samfunnsvitenskap hadde finansiering fra norske, eksterne kilder.

Et stadig tilbakevendende tema er hvorfor Norge har en svakere filantropisk tradisjon enn våre naboland, og hva vi kan gjøre for å endre dette. Det pekes ofte på at Norge lenge var et relativt fattig land, med få formuende familier og et ganske ungt industri- og næringsliv. Et unntak er skipsfartsindustrien og rederne, og etter hvert sparebankene, som gav betydelige midler til allmennyttige formål. Men i det store og hele har private bidrag til allmennyttige formål gjennom stiftelser vært begrenset, samtidig som man typisk har ansett det som statens oppgave å sikre grunnleggende behov og drifte aktiviteten ved offentlige institusjoner, herunder universitetene⁶. Forskjeller i eierstruktur mellom Norge og land det er aktuelt å sammenligne seg med spiller trolig også inn. I Danmark er flere store konsern eid av såkalte ervervsdrivende stiftelser, hvor bedriften eies av en stiftelse hvis formål inkluderer å støtte allmennyttige formål. Denne modellen er i mindre grad i bruk i Norge. I stedet er en rekke store norske teknologiselskaper helt eller delvis under statlig eierskap. Det gjelder blant annet Equinor, Telenor, Kongsberggruppen, Nammo, Hydro, Yara og Statkraft.

Likevel, Norge har opplevd en betydelig økonomisk vekst siden 1980-årene, hvilket i teorien skulle tilsi et stort potensial for økte bidrag til forskning og andre allmennyttige formål. Økt kapital og vekst i norsk næringsliv kan gjøre det mer aktuelt for både privatpersoner og norske selskap å opprette utdelingsstiftelser, gi gaver, forsterke satsing på FoU, eller på andre vis bidra til økt finansiering av forskning. I tillegg ser vi et ytterligere uforløst potensial for økt forskningsfinansiering, ettersom mange etablerte pengeutdelende stiftelser ikke ser ut til å utnytte potentialet for å realisere sine formål gjennom tildelinger til FoU. Stiftelsene selv ser ut til å være positive til å støtte forskning i større grad, og oppfordrer staten til å legge til rette for det gjennom hensiktsmessig lovgivning og incentiv-

---

⁶ [Private bidrag til frivillig sektor i Norge. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. 2015](#)

ordninger⁷. Forbedret lovgivning som gjør det mer attraktivt å støtte allmennytige formål gjennom opprettelse av stiftelser, kan dermed bidra til at det opprettes flere stiftelser med finansiering av forskning som formål.

Den europeiske EUFORI-studien (2015) foreslår en rekke tiltak for å øke potensialet for stiftelsesstøttet forskning i Europa⁸, blant annet gjennom å styrke bevisstheten om stiftelser som støtter forskning, fremme samarbeid mellom stiftelser og andre aktører i forskningssystemet, bedre de juridiske og skattemessige rammene, og ta i bruk tiltak for å skape finansielt robuste stiftelser, for eksempel gjennom virkemidler som 'matching funds'. Både regjeringen og Norges forskningsråd ønsker private midler velkommen, og finansieringsmodeller som tilrettelegger for blandet finansiering ('blended finance') er høyaktuelle⁹. I tillegg utforsker forskningsinstitusjoner muligheter for direkte økonomiske bidrag fra private kilder, blant annet gjennom privat finansiering, gaver eller folkefinansiering (crowdfunding)¹⁰.

Nedenfor presenterer vi først en oversikt over mulige modeller, både eksisterende og ikke-eksisterende, som kan vurderes med mål om økt finansiering av forskning i Norge. Deretter går vi nærmere inn på tre utvalgte modeller og tilnæringer. Noen av modellene benyttes allerede, men kanskje ikke i det omfanget som er ønskelig eller nødvendig. Andre modeller må vurderes, utredes, videreutvikles og justeres før de kan tilgjengeliggjøres og tas i bruk i Norge.

---

⁷ [Stiftelser åpner for å gi mer penger til forskning. Khrono, 2022](#)

⁸ [EUFORI study: European foundations for research and innovation. European Commission, 2015](#)

⁹ [Forskningen ser mot private for å løse finansieringsbehov. Khrono, 2022](#)

¹⁰ [Flere trapper opp jakten på private penger. Khrono, 2025](#)

3 Aktuelle modeller for (økt) finansiering av forskning

Privat finansiering av FoU kan tilrettelegges gjennom flere modeller, som tilfredsstiller ulike behov og som hver har sine fordeler og utfordringer. I hovedsak er to hovedveier aktuelle: filantropi eller næringslivets egenfinansierte forskning, eller en kombinasjon av disse.

- Filantropi innebærer å tilgjengeliggjøre private ressurser til sosiale og miljømessige formål, for eksempel gjennom bidrag fra enkeltpersoner, innsamlingsaksjoner og stiftelser¹¹. Filantropi innebærer vanligvis ingen direkte sammenheng mellom næringsvirksomheten og hva det gis støtte til. Filantropiske bidrag er imidlertid ofte drevet av egenmotivasjon, hvor givere typisk velger formål som samsvarer med deres interesser eller verdier.
- Næringslivets egenfinansierte forskning er knyttet til foretakenes egne behov for forskningsbasert kunnskap. Disse behovene kan både ivaretas gjennom in-house FoU-aktiviteter, direkte kjøp av og bidrag til FoU, samt deltakelse i offentlig-private partnerskap. Felles for disse formene er at de er tett knyttet til bedriftens kjernevirksomhet, og motivasjonen er gjerne utvikling av metoder, teknologier og produkter som kan gi bedriften et konkurransefortrinn på sikt. Også stiftelsesformen er aktuell for finansiering av spesielt næringsrelevant forskning, gitt at stiftelsens innretning og formål muliggjør dette.

Opprettelse av stiftelser og organisasjoner for å støtte forskning er en velkjent modell som kombinerer langsiktige investeringer, samfunnsansvar og strategiske interesser. Stiftelser er per definisjon uavhengige. De er selveiende, styres utelukkende av sitt formål og kan ikke styres av andre aktører, inkludert den person eller virksomhet som i utgangspunktet donerte midlene. Stiftelser er gjerne primært knyttet til den filantropiske tilnærmingen beskrevet ovenfor, og tradisjonelt har stiftelsesformen vært særlig aktuell for velstående privatpersoner som ønsker å bidra med støtte til allmenntilgynnlige formål. Men opprettelse av stiftelser kan også

---

¹¹ Salamon, L. M. (red.). (2014). *New Frontiers of Philanthropy*. Oxford: Oxford University Press

være en egnet måte for bedrifter å bidra til forskning på områder som samsvarer med deres verdier, visjoner eller forretningsstrategier. Dette er særlig relevant for bedrifter som ønsker å kombinere samfunnsansvar med strategisk støtte til forskning, eller for bransjer som har behov for felles løsninger på komplekse utfordringer. I tillegg kan offentlige institusjoner etablere stiftelser for å sikre at for eksempel private gaver benyttes slik de er intendert (for eksempel Rikshospitalets forskningsstiftelse).

Del 1: Alternative modeller for (økt) finansiering av forskning - Langliste

For å imøtekomme behovene for fremtidig forskning og utvikling, er det viktig å vurdere ulike modeller for finansiering av forskningsaktiviteter. I denne delen presenterer vi en langliste (Tabell 3.1) av mulige modeller som spenner fra eksisterende, tradisjonelle modeller til nye, mer nyskapende tilnærminger. Noen av modellene er til dels overlappende, og majoriteten av dem benyttes allerede i større eller mindre grad. En mer detaljert beskrivelse av modellene er tilgjengelig i vedlegg A.

Tabell 3.1 Langliste over alternative modeller for finansiering av forskning

Alternative modeller for finansiering av forskning	
A	Pengeutdelende stiftelser etablert med bakgrunn i private formuer eller privat næringsliv <i>Stiftelser opprettet av privatpersoner, organisasjoner eller selskaper for å finansiere forskning.</i>
B	Bransjespesifikke forskningsfond <i>Fond opprettet av bransjeorganisasjoner eller interessegrupper for å finansiere forskning innen en bestemt sektor.</i>
C	Uavhengig forskningsfond basert på statlige midler eller bidrag <i>Fond for finansiering av forskning basert på engangsoverføring, overdragelse av statlige aksjeposter, overskudd fra statlig eierskap i næringsliv og/eller alternative inntektskilder.</i>
D	Modeller for offentlig-privat samfinansiering <i>Samarbeid mellom offentlige myndigheter og private selskaper for å finansiere og gjennomføre forskningsprosjekter.</i>
E	Finansiering av FoU-klynger og-konsortier <i>Finansiering av etablering og drift av nettverk for forskere, institusjoner og næringsliv for å fremme samarbeid og kunnskaps- og kompetanseutvikling.</i>
F	Direkte finansiering av forskningsprosjekter og forskningssentre <i>Økonomisk støtte gitt som direkte tilskudd til spesifikke forskningsprosjekter eller forskningssentre.</i>
G	Forskningsstipender og professorater <i>Økonomisk støtte til forskerutdanning, talentutvikling eller opprettelse av spesifikke akademiske stillinger.</i>
H	Engangsstøtte i form av private gaver og private donasjoner <i>Enkeltstående økonomiske bidrag fra individer eller organisasjoner til støtte for forskningsaktiviteter eller infrastruktur.</i>

I	Folkefinansiert forskning (Crowdfunding) <i>Innsamling av midler fra et stort antall mennesker, ofte gjennom åpne, nettbaserte løsninger, for å finansiere forskning.</i>
J	Egenutført FoU-aktivitet i private virksomheter. <i>FoU-aktiviteter utført internt i bedrifter eller i form av innkjøpte/innleide FoU-tjenester for å fremme virksomhetens egen kompetanse, innovasjon og utvikling av produkter, tjenester og systemer.</i>

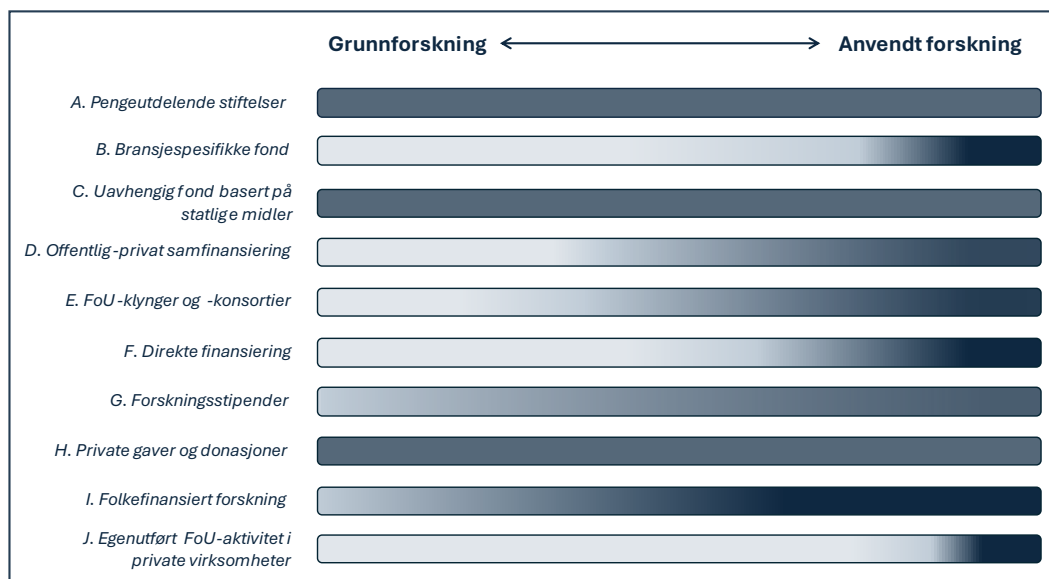
Vurdering av modellene

Modellene er ulike med hensyn til hvor midlene hentes fra, og hvilke formål de finansierer. Et fellestrekk er likevel at de alle innebærer en form for privat finansiering og/eller styring av midlene utover prioriteringene i årlige statlige budsjettprosesser. Flere av modellene vil først og fremst være egnet for å støtte anvendt forskning, med høy relevans for samfunn og næringsliv, mens andre vil kunne prioritere støtte til grunnforskning, avhengig av beslutninger om strategi og innretning (Figur 3.1). Hvis finansieringslandskapet utvides med flere kilder og mekanismer kan det både bidra til økt samlet FoU-innsats og økt mangfold i systemet.

Noen modeller har potensial for å utløse store ressurser til viktige, nasjonale prioriteringer innen forskning, men realiseringen av dem kan kreve betydelig politisk vilje, samt strukturell tilrettelegging. Offentlig-private samarbeid og bransjespesifikke forskningsfond er mer praktiske rettet og kan raskere mobilisere midler til anvendt forskning. Det finnes allerede flere tiltak innen offentlig-privat samarbeid, blant annet gjennom Norges forskningsråd, og økt satsing på disse kan stimulere til økte bidrag fra næringslivet. Videre kan de bransjespesifikke forskningsfondene som eksisterer i dag danne modell for nye fond innen andre bransjer. Slike fond vil være spesielt relevante for å svare på konkrete behov innen bestemte fagområder og næringer.

Pengeutdelende stiftelser har tradisjon for å støtte allmenntilgode formål, og stiftelsesformatet representerer en modell som er godt egnet for finansiering av forskning. Som vist over, er norske stiftelsers totale bidrag til forskning beskjedent sammenliknet med våre naboland. Men det økonomiske grunnlaget skulle tilsi at potensialet for økning er stort.

Figur 3.1 Finansieringsmodellenes antatte potensial (skjønnsmessig) for å finansiere ulike former for forskning (fra grunnforskning til anvendt forskning)

Del 2: Utvalgte modeller for (økt) finansiering av forskning - Kortliste

Langlisten ble presentert og diskutert i et møte med NHO. Hensikten med møtet var å vurdere fordelene og ulempene ved hver modell, spesielt med hensyn til potensialet for å frembringe midler til forskning og stimulere til samarbeid mellom næringsliv og forskningsmiljøene. Videre ble det diskutert i hvilken grad de ulike modellene ville støtte forskning av ulik type (grunnforskning versus anvendt forskning), hvilke utfordringer som kan knyttes til de ulike modellene (inkludert begrensninger i hva støtten kan brukes til og langsiktighet med hensyn til strategi og finansiering), samt muligheten for realisering eller oppskalering. Økonomiske, politiske og juridiske forutsetninger ble vurdert, i tillegg til potensielle interessekonflikter og administrativ kompleksitet.

Basert på diskusjonene og vurderingene ble det besluttet å se nærmere på tre modeller. Disse utgjør kortlisten og ble valgt fordi de hver for seg, og samlet sett, kan bidra både til økt og mer mangfoldig finansiering:

- Modell A: Pengeutdelende stiftelser etablert med bakgrunn i private formuer eller privat næringsliv
- Modell C: Uavhengig forskningsfond basert på statlige midler eller bidrag
- Modell D: Modeller for offentlig-privat samfinansiering

MODELL A: Pengeutdelende stiftelser etablert med bakgrunn i private formuer eller privat næringsliv

I Stiftelsesloven¹² defineres en stiftelse som «en formuesverdi som ved testament, gave eller annen rettslig disposisjon selvstendig er stilt til rådighet for et bestemt formål av ideell, humanitær, kulturell, sosial, utdanningsmessig, økonomisk eller annen art». En stiftelse kan opprettes av både privatpersoner og juridiske enheter (som selskaper, organisasjoner eller offentlige myndigheter).

Stiftelsesformen er ikke ny, og mange stiftelser bidrar i dag med viktig finansiell støtte til forskning. Likevel er det fortsatt et stort uforløst potensial for økt bidrag til forskning. Dette potensialet kan utløses ved at

- a) flere velstående privatpersoner og fremgangsrike selskaper oppretter stiftelser for å finansiere forskning
- b) flere etablerte stiftelser forstår forskningsfinansiering som en del av sitt generelle allmennyttige formål
- c) flere stiftelser får realisert sitt formål gjennom faktisk pengeutdeling

Dette kan stimuleres både gjennom insentiver for opprettelse av stiftelser generelt og insentiver til å opprette stiftelser som finansierer forskning spesielt. Bedre strukturer og instrumenter for gjennomføring av de pengeutdelende aktivitetene vil også kunne bidra til at potensialet utløses.

Stiftelsene står fritt i hvordan de ønsker å dele ut sine midler og realisere sitt formål. Støtten kan være langsiktig eller mer begrenset i omfang og tid, og det kan for eksempel gis bidrag til forskning gjennom finansiering av sentre, prosjekter, infrastruktur, stipender og priser. Typisk vil stiftelsene finansiere forskning innenfor mer eller mindre spesifikke forskningsområder og fagfelt, hvor valg av innretning avhenger av oppretterens interesser og verdier. Privatpersoner som oppretter stiftelser med grunnlag i egen formue, eiendom eller aksjer legger gjerne personlige erfaringer eller verdier til grunn i valg av formål og innretning. For stiftelser opprettet av private selskaper, hvor stiftelsen etableres med eierinteresser i selskapet (og eventuelt i øvrig næringsliv), så er formålet gjerne to-delt; a) utøvelse av godt eierskap, og b) benytte overskudd og inntekter til å drive langsiktig samfunnsansvar innenfor mer eller mindre avgrensede forskningsområder.

---

¹² [Lov om stiftelser \(stiftelsesloven\)](#)

Faktaboks 1. Eksempler på pengeutdelende stiftelser etablert med bakgrunn i private formuer eller private bedrifter.

Sparebankstiftelsen DNB og øvrige sparebankstiftelser (Norge)

Sparebankene i Norge var opprinnelig selveiende institusjoner som ble finansiert gjennom bidrag fra kommuner, næringsliv og privatpersoner. De ble styrt av et forstanderskap som representerte lokalsamfunnet, og overskuddet ble brukt til allmenntilgode formål. Fra 1990-tallet ble mange sparebanker fusjonert med andre sparebanker og forretningsbanker for å styrke sin konkurransevne, og noen sparebanker ble omdannet til aksjeselskaper. I disse prosessene ble sparebankstiftelsene opprettet med betydelige aksjeposter i de nye bankene for å ivareta sparebankenes allmenntilgode tradisjon og sikre at en del av verdiene fortsatt kom lokalsamfunnene til gode. En lovendring i 2009 som ga sparebankene større fleksibilitet for valg av eier- og kapitalstruktur, medførte at enda flere sparebankstiftelser ble opprettet. I dag finnes det omkring 30 sparebankstiftelser som finansierer allmenntilgode prosjekter og aktiviteter i lokalmiljøene. Tradisjonelt har sparebankstiftelsene prioritert støttet til sosiale og kulturelle aktiviteter, mens forskningsaktiviteter finansieres i mindre grad. Enkelte sparebanker har beholdt sin opprinnelige selveiende struktur, og støtter i dag allmenntilgode formål både direkte (fra bankens overskudd) og indirekte (via sparebankstiftelse).

Sparebankstiftelsen DNB er den største sparebankstiftelsen. Stiftelsen ble til i kjølvannet av en rekke fusjoner mellom over 100 sparebanker og øvrige banker og finansinstitusjoner i siste del av 1900-tallet. Da Stortinget besluttet å omdanne Sparebanken NOR til en aksjebank i 2002, ble Sparebankstiftelsen DNB opprettet for å videreføre sparebankenes tradisjon med å støtte allmenntilgode formål. Stiftelsen innehar en betydelig aksjepost i DNB basert på eierandelene til de opprinnelige sparebankene som ble en del av storbanken.

Sparebankstiftelsen DNB sitt formål er, i tillegg til å forvalte aksjer og utøve eierskap i DNB ASA, å «videreføre sparebanktradisjoner, herunder gi bidrag til allmenntilgode formål». Stiftelsen støtter både prosjekter, typisk i frivillig sektor, og gjør investeringer som tilgjengeliggjøres for allmennheten. Sparebankstiftelsen DNB retter sin allmenntilgode virksomhet mot utvalgte formålsområder, nemlig idrett og lek, kunst og kultur, natur og friluftsliv, og nærmiljø og kulturarv, men den støtter i liten grad forskning.

Kavlifondet (Norge)

O. Kavli og Knut Kavlis Allmenntilgode Fond (Kavlifondet) er en norsk stiftelse som ble opprettet av Knut Kavli i 1962 for at overskuddet fra selskapet hans far grunnla skulle benyttes til samfunnsnyttige formål. Kavlifondet eier Kavlikonsernet, som er kjent for sine matprodukter som smørøst (Kavli) og melkeprodukter (Q-meieriene). Alt overskudd fra Kavlikonsernet går direkte til stiftelsen, som deler ut midlene til humanitære, kulturelle og forskningsformål. Kavlifondet bevilger mellom 50-100 millioner kroner årlig, hvorav omtrent 30 prosent går til forskningsformål.

Fondet støtter et bredt spekter av forskningsprosjekter, men er i hovedsak orientert mot anvendt, medisinsk og helsefaglig forskning, basert på stiftelsens strategiske prioriteringer. De senere årene har spesielt barn og unges psykiske helse stått sentralt, begrunnet i evalueringer av sykdomsbyrde og forskningsbehov.

Vedtektene til Kavlifondet sikrer at en betydelig del av midlene brukes til forskningsformål. Fondet har også klare retningslinjer for hvordan midlene skal fordeles, og legger vekt på prosjekter som fremmer ny og viktig kunnskap. Fondet er spesielt opptatt av å støtte forskning som har potensial til å gjøre en positiv forskjell i samfunnet, og arbeider også målrettet for at forskningsresultater deles og at kunnskapen tas i bruk.

Vurdering av modellen

Potensialet for økt tilstrømming av midler til forskning fra pengeutdelende stiftelser, etablert med bakgrunn i private formuer eller privat næringsliv, er stort. Samlet sett er den økonomiske kapasiteten betydelig, hvilket gjør eksisterende, og nye, stiftelser i stand til å tilby stabil og langsiktig finansiering. Mange stiftelser har stor fleksibilitet med hensyn til hvilken forskning og hvilke forskningsmiljøer de ønsker å støtte, noe som kan føre til at forskning innen smale fagfelt kan prioriteres, eller at mer innovative og risikofylte forskningsprosjekter får støtte. Stiftelsene kan også supplere offentlig forskningsfinansiering eller gi andre former for støtte, inkludert personlige stipender eller priser, og støtte til drift og infrastruktur. For å kunne utgjøre en pålitelig og stabil finansieringskilde må stiftelser forvalte sine ressurser fornuftig og ha langsiktige planer for sin forskningsfinansiering.

Stiftelsene opprettes ofte med et spesifikt formål som reflekterer oppretterens interesser, verdier og behov. Denne innretningen, kombinert med stiftelsenes betydelige frihet i beslutningsprosessene, gjør dem spesielt sårbare for interessekonflikter. Det er derfor behov for at stiftelsene etablere solide, kunnskapsbaserte prosesser for evaluering og utvelgelse av den mest lovende forskningen, i tråd med stiftelsens mål og strategiske prioriteringer. Dette stiller krav til stiftelsenes kompetanse innen forskningsfeltet. Det er også knyttet utfordringer til hvilke rammer stiftelsene setter for sine bidrag. I tillegg til lønnsmidler til forskere er forskningsmiljøer og -institusjoner avhengig av finansiering av drift og infrastruktur for å drive god forskning, typisk finansiert gjennom såkalt overhead.

MODELL C: Uavhengig forskningsfond basert på statlige midler

I Norge blir offentlig finansiering av forskning i all hovedsak finansiert gjennom ordinære bevilgninger over statsbudsjettet. Men det finnes modeller hvor det offentlige enten overdrar statlige midler til uavhengige fond og stiftelser eller øremerker midlene gjennom mekanismer utenom statsbudsjettet. Danmarks grundforskningsfond og Riksbankens jubileumsfond i Sverige er eksempler på slike konstruksjoner. Det norske Fondet for forskning og nyskaping var i utgangspunktet også tenkt som en slik mekanisme. Fondet ble etablert i 1999 med kapital fra salg av statlige aksjer. Men ettersom avkastningen ble fordelt over statsbudsjettet, ble midlene i økende grad benyttet til å finansiere ordinære forskningsutgifter, som økt EU-kontingent og stipendiatstillinger. Plasseringen av kapitalen som kontolån med rente tilsvarende statsobligasjoner med 10 års bindingstid gjorde også at fallende renter medførte fallende avkastning. Fondet ble derfor avvirket fra og med 2012.

Et alternativ kan være å knytte et nytt fond til statlig eierskap i næringslivet. Den norske stat har omfattende eierandeler i flere av de største norske selskapene, hvilket sikrer nasjonal forankring og gir staten og fellesskapet store og stabile inntekter. Dette står delvis i kontrast til forholdene i andre land. Selv om den svenske og danske stat også innehar betydelige eierandeler i næringslivet, har mange av de største selskapene der typisk privat eierskap. Flere av disse selskapene eies og kontrolleres av betydningsfulle stiftelser som Wallenbergstiftelsen i Sverige og Novo Nordisk fonden i Danmark, som begge prioriterer støtte til forskning. Siden eierstrukturene er annerledes i Norge, kan man argumentere for at en ekvivalent til de store svenske og danske stiftelsene vil være at deler av utbytte av statens eierskap i norske bedrifter og selskaper allokeres til forskning gjennom opprettelse av egne forskningsfond. En slik modell kan målrette inntekter fra næringslivet mot spesielt sentrale forskningsområder og -aktiviteter. Eventuelt nedsalg av offentlig eierskap i næringsliv eller overdragelse av aksjer utgjør også en mulig finansiell kilde.

En beslutning om å benytte deler av statens utbytte fra eierskap til forskning krever politisk vilje og handling. På den ene side utfordrer det prinsippet om at statens utbytte skal fordeles tilbake til fellesskapet gjennom de årlige budsjett-prioriteringene. På den annen side kan man hevde at en uavhengig stiftelse etablert med offentlige midler utgjør en alternativ måte å ivareta fellesskapets interesser på. Den siste eierskapsmeldingen har inkludert flere nye og forsterkede begrunnelser for statlig eierskap, hvor hensynet til bærekraft og fellesskap, samt investering i FoU, nevnes som formål. De overordnede målene om «bærekraftig

vekst på sikt» og «hovedkontorfunksjoner i Norge» er også forenlige med en løsning hvor en stiftelse overtar noe av eierskapet¹³ (Meld St. 6 (2022-2023)).

Mange forhold har betydning for hvordan et slikt fond kan innrettes. En mulighet er å opprette et større tverrfaglig, tverrsektorielt fond for finansiering av forskning på tvers av ulike strategiske satsinger, samfunnsutfordringer og kunnskapsbehov. En annen er å opprette flere parallelle fond som er orientert mot spesifikke tema eller former for forskning. I slike tilfeller vil fondets formål være politisk forankret, men styring og drift vil deretter være politisk uavhengig.

Også inntjening fra andre kilder enn statens utbytte fra eierskap i næringslivet kan være aktuelle å inkludere i slike forskningsfond. Blant annet kan sektorspesifikke avgifter i større grad øremerkes forskning. Flere har også argumentert for at deler av avkastningen av Statens petroleumsfond utland (SPU) bør brukes til blant annet forskning og utvikling, som en oppfølging av intensjonene ved etableringen av handlingsregelen¹⁴ (St.meld. nr. 29, 2000-2001). Tidlig på 2000-tallet bestemte Stortinget at spilleoverskuddet fra Norsk Tipping (tippemidlene) skulle gå til idrett, kultur og samfunnsnyttige formål, mens den øremerkede andelen til forskning ble avvirket og omgjort til ordinære bevilgninger. I dag går likevel en mindre andel av tippemidlene til forskning, blant annet gjennom Stiftelsen Dams tildeling av midler til helseforskningsprosjekter, og gjennom Kulturdepartementets grunnfinansiering av fire idrettsforskningssentre, og man kan se for seg at en større andel av tippemidlene benyttes til å finansiere forskning innen de definerte områdene.

Faktaboks 2. Eksempler på uavhengige fond basert på statlige midler

Riksbankens Jubileumsfond (Sverige)

Riksbankens Jubileumsfond er en frittstående stiftelse som fremmer og støtter humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning. Stiftelsen ble opprinnelig opprettet med midler fra Sveriges Riksbank. I forbindelse med 300-årsjubileet gjorde banken i 1964 en donasjon for å støtte fremtidig forskning, og Sveriges Riksdag besluttet å innrette en stiftelse for denne donasjonen; Riksbankens Jubileumsfond. Stiftelsens styre er satt sammen av forskere og parlamentarikere. Med sin relasjon til riksdagen har Riksbankens Jubileumsfond en unik posisjon, og stiftelsen har siden 1965 støttet forskning med til sammen 18.7 milliarder SEK.

Sørlandets Kompetansefond (Norge)

Sørlandets kompetansefond er en uavhengig stiftelse som ble etablert i 2000. Stiftelsen ble opprettet av de 15 kommunene i tidligere Vest-Agder fylke etter at disse solgte

¹³ [Meld. St. 6 \(2022-2023\): Et grønnere og mer aktivt statlig eierskap](#)

¹⁴ [Meld. St. 29 \(2000-2001\): Retningslinjer for den økonomiske politikken](#)

seg ned i energiaksjer, «for å sikre at verdiene som er bygget opp i Vest-Agder Energi- verk skal kunne tjene innbyggerne i Vest-Agder på lang». Midler lyses ut basert på strategiske prioriteringer, og tildeles prosjekter og utviklingsaktiviteter innen utdanning, forskning og innovasjon, ved offentlige eller private virksomheter, gjennom åpne søknadsprosesser.

Årlig tildeler Sørlandets kompetansecfond mellom 30 og 35 millioner til kompetanseprosjekter i regionen. Stiftelsen har bidratt til utvikling av Universitetet i Agder, samt gitt støtte til etablering og utvikling av FoU-klynger og økosystemer.

Stiftelsen Dam (Norge)

Stiftelsen Dam er en norsk stiftelse som har mål om å fremme helse og livskvalitet gjennom finansiering av helseprosjekter og helseforskning. Stiftelsen Dam mottar midler fra overskuddet til Norsk Tipping, og distribuerer disse midlene til ulike prosjekter gjennom åpne søknadsprosesser.

Stiftelsen ble opprettet av Kreftforeningen, Norges Blindeforbund og Nasjonalforeningen for folkehelsen i 1993, og har siden 1996 støttet mer enn 15.000 prosjekter med omtrent syv milliarder kroner til sammen. Av dette har nesten 2,2 milliarder gått til å finansiere omtrent 1400 forskningsprosjekter.

Norsk Tipping er et statseid selskap i Norge som tilbyr ulike spill- og lotteritjenester. Kulturdepartementet har det formelle eierskapet, og tippemidlene kanaliseres til ulike overskuddsmottakere i frivillig sektor. En del, 6,4 prosent eller omtrent 350 millioner kroner per år, av tippemidlene er øremerket helseformål, og disse forvaltes av Stiftelsen Dam.

Vurdering av modellen

Etablering av et forskningsfond basert på utbytte av statlig eierskap eller inntjening vil kunne sikre stabil og langsiktig finansiering av forskningsprosjekter og -miljøer, uavhengig av årlige budsjettforhandlinger og -prioriteringer. Fondet kan muliggjøre betydelige satsinger på strategiske forskningsområder som er verdifulle for samfunnsutviklingen, for eksempel innenfor teknologi, energi eller helse, samt bidra med større bevilgninger til grunnforskning. Et slikt forskningsfond vil styrke den totale nasjonale forskningsinnsatsen og kunnskapsproduksjonen, og kan gjøre det mulig for forskningsmiljøer å planlegge og gjennomføre spesielt krevende og langsiktige prosjekter som kan gi betydelige vitenskapelige og samfunnsmessige fremskritt. Støtte som er gitt av staten eller av statsmidler vil som hovedregel omfattes av statsstøttereguleringen, men støtte som gis til forskning og forskningsinstitusjoner kan helt eller delvis unntas dette¹⁵.

---

¹⁵ [Veileder om offentlig støtte](#)

For å sikre ønsket, langsiktig verdiskapning, må fondet være politisk uavhengig med en solid, effektiv og tilstrekkelig fleksibel styringsstruktur. Beslutningsprosessene bør være kunnskapsbaserte og transparente. Fondets styre bør inkludere representanter fra offentlige instanser, academia, næringsliv, og sivilsamfunnet, med en rotasjonsordning for kontinuerlig fornyelse. Administrasjonen bør utføres av en uavhengig enhet med forskningsfinansieringsekspertise, som Norges forskningsråd eller tilsvarende. En slik struktur vil bidra til høy integritet, samt sikre faglig begrunnet fordeling av midlene som er i tråd med fondets strategi og innretning.

Innretningen og utviklingen av Novo Nordisk Fonden kan tjene som en inspirasjon for et mulig nytt norsk uavhengig forskningsfond (Tekstboks 3), sammen med blant annet Volkswagen Stiftung, Wallenbergstiftelsene og Wellcome Trust (Tabell 3.2).

Faktaboks 3. Novo Nordisk Fonden

Novo Nordisk Fonden (Danmark)

Opprettelse og innretning

Novo Nordisk Fonden er en dansk stiftelse som eier majoriteten av aksjene i Novo Nordisk A/S, en global leder innen diabetesbehandling, og Novozymes A/S, som er verdens største leverandør av industrielle enzymer. Disse eierskapene er organisert gjennom datterselskapet Novo Holdings A/S, som også forvalter en bred portefølje med investeringer i over 130 andre selskaper.

Midler til Novo Nordisk Fonden kommer primært fra utbyttet av disse investeringene. Overskuddet som skapes, reinvesteres i fondet for å sikre langsiktig vekst og stabil finansiering. Totalt deler fondet ut betydelige summer til forsknings- og innovasjonsprosjekter innen en rekke formål, inkludert forskning innen medisin, bioteknologi og bærekraftig utvikling.

Novo Nordisk Fonden har som mål å bidra til vitenskapelig, humanitær og sosial utvikling, og stiftelsens vedtekter sikrer at en betydelig andel av de tilgjengelige midlene kanaliseres til forskningsprosjekter, både nasjonalt og internasjonalt. Stiftelsen støtter forskning som har potensial til å forbedre menneskers helse og livskvalitet, og den legger stor vekt på å fremme innovasjon og fremragende forskning.

Vekst og utvikling

Novo Nordisk Fonden har på kort tid etablert seg som en svært viktig finansiør av dansk og nordisk forskning, og kan tjene som inspirasjon for en eventuell etablering av et stort norsk forskningsfond. I løpet av de siste ti årene har fondet vokst fra å være en mindre supplerende mekanisme til en sentral finansieringskilde for forskning i Danmark.

Novo Nordisk Fonden har en strategisk tilnærming som balanserer bredde og fokus. Fondets raske vekst de siste årene har muliggjort en utvidelse både av tematisk bredde

og internasjonal rekkevidde. Fondet støtter både danske, nordiske og internasjonale forskningsmiljøer, og har etablert både nasjonale og internasjonale programmer som inkluderer støtte til store, globale problemstillinger. Fondet har også etablert tett samarbeid med andre fond og finansører. Gjennom dette kan de bidra til samfinansiering av større prosjekter og utvikling av felles initiativer, samtidig som det muliggjør en viss ansvarsfordeling med hensyn til hvilken type støtte som gis og hvilken type forskning som finansieres.

Fondet har også etablert metoder og ekspertise for å evaluere den samfunnsmessige gevinsten av forskningsinvesteringene. Novo Nordisk Fonden gjennomfører analyser som viser hva midlene bidrar til i offentlige institusjoner, og hvordan forskningen påvirker samfunnet gjennom politikkutforming, patenter og innovasjon. Dette hjelper også fondet med å identifisere hvilke programmer som er mest effektive og verdifulle, og er derfor sentralt i strategiske prioriteringer og videreutviklingen av fondet.

Novo Nordisk Fonden har lyktes i å være bredt nok til å dekke ulike fagområder og fleksibelt nok til å tilpasse seg skiftende forskningsbehov og prioriteringer. Inntil nylig ble både Novo Nordisk Fonden og andre private fond i Danmark kritisert for å «underfinansiere» prosjekter og ikke dekke mottakernes overhead. Gjennom en avtale inngått mellom fondene og danske myndigheter i 2023 ble det etablert mekanismer for å dekke en større del av indirekte kostnader ved universiteter og forskningsinstitusjoner, samt investeringer i forskningsinfrastruktur. Novo Nordisk Fonden har solide, pålitelige beslutningsprosesser, og benytter i stor grad åpne, konkurransebaserte tildelingsprosesser hvor internasjonale fagfeller vurderer søknadene.

Novo Nordisk har også etablert en finansiell strategi og risikohåndtering for å sikre bærekraft og stabilitet i de midlene som deles ut. For å være mindre sårbare for konjunktursvingninger, og kunne oppfylle sine forpliktelser selv i økonomiske nedgangstider, har fondet en konservativ forvaltningstilnærming.

Tabell 3.2 Innretning av fire store internasjonale stiftelser som finansierer forskning.

Novo Nordisk Fonden	Volkswagen Stiftung	Wallenberg-stiftelsene	Wellcome Trust
Formål			
Fremme folkehelse og samfunnsmessig bærekraft	Støtte forskning og høyere utdanning innen humaniora, samfunnsvitenskap naturvitenskap og teknologi	Støtte langsiktig grunnforskning og utdanning i Sverige, innen medisin, teknologi og naturvitenskap	Støtte forskning for å løse store, globale helseutfordringer og skape bedre helse for alle.
Opprinnelse			
Ervervsdrivende stiftelse etablert i 1924 for å forankre produksjon og salg av insulin i Skandinavia	Stiftelse etablert i 1961 i forbindelse med børsnotering av Volkswagen AG	Opprettet i 1917, hovedsakelig bestående av aksjer i SEB og Investor AB	Opprettet i 1936 av farmasøyten Henry Wellcome
Juridisk status			
Næringsdrivende stiftelse	Privat allmennyttig stiftelse	Privat allmennyttig stiftelse	Privat veldedig stiftelse

Kapitalforvaltning			
Fondet eier 100% av aksjene i Novo Holding, som igjen eier aksjer i Novo Nordisk og andre selskaper. Aksjeutbyttet (av kapitalen på omtrent 1 114 mrd. DKK) går til pengeutdeling, samt til reinvestering i næringsvirksomhet.	Stiftelsens kapital (omtrent 4.1 mrd. EUR) består av midler frigjort ved børsnoteringen av Volkswagen, investert i aksjer, obligasjoner og eiendom, samt utbytte av Niedersachsens eierskap i Volkswagen AG.	Stiftelsen eier større aksjepos-ter i svenske industriselskaper via holdingselskapene Investor AB og FAM AB. Kapitalen har vokst betydelig gjennom lang-siktige investeringer.	Stiftelsens eide Wellcome Plc frem til 1986, og har et-ter nedsalget forvaltet ka-pitalen (omtrent 38 mrd. GBP) aktivt gjennom inves-teringer i aksjer, obligasjo-ner, fond og eiendom.
Mottakere /målgruppe			
Forsknings, utdannings- og in-novasjonsmiljøer i Danmark og (i økende grad) nordiske og øv-rige internasjonale miljøer.	Forsknings- og utdannings-miljøer i Tyskland og ellers. En betydelig andel er forbe-holdt universiteter i Nie-dersachsen.	Svenske forsknings- og utdan-ningsinstitusjoner, med ho-vedvekt på medisinske, tekno-logiske og naturvitenskapelige fag.	Internasjonale forskere og institusjoner innen helse, biomedisin og samfunns-vitenskap. Fokus på lav- og mellominntektsland.
Tildelt beløp siste år (omregnet i NOK)			
Totalt 14,3 mrd. NOK til ca. 1800 prosjekter i 2023	Totalt 7 mrd. NOK i 2023, hvorav 84 % til prosjekter knyttet til Niedersachsen	Totalt 3,1 mrd. NOK i 2024	Totalt 32,6 mrd. NOK i 2023-24
Søknadvurdering og oppfølging			
Åpne utlysninger knyttet til strategiske satsinger, hvor søk-nader vurderes av internasjo-nale eksperter. Fondet støtter også partnerskapsprosjekter og impact-/kommersialise-rings-prosjekter.	Søknader vurderes av eks-terne eksperter og beslut-ninger tas av stiftelsens styre. Innvilgelsesrate er 20-40%. Stiftelsen eksperimenterer bl.a. med loddtrekning og så-kalt 'distributed peer re-view'.	Støtte gis til fri grunnforskning og strategiske prosjekter ba-sert på vitenskapelig kvalitet. Vurderinger gjøres av eksterne eksperter.	Finansiering skjer gjennom åpne utlysninger og søkna-der vurderes av eksterne eksperter.
Utviklingstrekk og framtidutsikter			
Den sterke økningen i fondet har gjort at tildelingene i økende grad også rettes mot samfunnsområder utenom helse og forskningsmiljøer utenfor Danmark.	Stiftelsen har siden 2020 lagt vekt på forskerinitierte pro-sjekter, tverrfaglighet, sam-funnsutfordringer og forsk-ning om forskning.	Fokus på langsiktig finansie-ring av svensk forskning og økt støtte til tverrfaglige initiativer og strategiske satsinger.	Økt fokus på globale helse-utfordringer, teknologiut-vikling og tverrfaglig forsk-ning.

MODELL D: Modeller for offentlig-privat samfinansiering

Det finnes ulike virkemidler og modeller for å fremme samfinansiering mellom offentlige og private kilder, og dermed stimulere til økt tilsig av private midler til forskning. I offentlig-private partnerskap deler offentlige aktører og private selskaper på kostnader, risiko og gevinster. Denne modellen muliggjør etablering av større forskningsmiljøer, samt planlegging og gjennomføring av større, ressurskrevende forskningsprosjekter som krever samarbeid og samhandling på tvers av sektorer. Dette er spesielt aktuelt for prosjekter innen næringsliv og samfunnsutvikling, hvor offentlige og private interesser sammenfaller.

Offentlig-privat samarbeid og samfinansiering kan organiseres på ulike vis, for eksempel gjennom finansieringsprogrammer med bruk av 'matching funds' og krav om medfinansiering. Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og flere andre virkemiddelaktører har gjennom flere år utviklet og benyttet tiltak for å stimulere til samarbeid og samfinansiering. Utlysningene Innovasjonsprosjekt i næringslivet og Kompetansebyggende prosjekt for næringslivet fra Norges forskningsråd er eksempler på tiltak som støtter FoU-prosjekter som gjennomføres i samarbeid med næringslivet, med mål om å styrke næringslivet og løse samfunnsutfordringer. Det finnes også flere tilsvarende eksempler fra både inn- og utland. Blant annet har Vinnova, Energimyndigheten og Formas i Sverige og EUs rammeprogram Horisont Europa etablert initiativer for finansiering gjennom offentlig-private partnerskap.

Omfanget av finansieringen gjennom slike etablerte virkemidler er stadig gjenstand for diskusjon¹⁶. Vi går ikke nærmere inn på det her, men konstaterer at ved å øke offentlige bevilgninger til slike finansieringsmekanismer, vil kravet om privat medfinansiering utløse økning i investeringene fra private selskap.

I tillegg kan det være aktuelt å innføre nye ordninger med offentlig-privat samfinansiering. En modell som kan gjeninnføres og eventuelt oppgraderes er den såkalte «gaveforsterkningsordningen». Den innebar at private bidragsytere til forskning kunne søke om et tillegg på 25 prosent fra Norges forskningsråd for private gaver på over tre millioner kroner. Den var politisk omstridt, og ble avvirket i statsbudsjettet for 2021, med begrunnelse om at man ikke kunne dokumentere at den hadde fungert etter sin hensikt. Modellen kan imidlertid utredes igjen med tanke på større samarbeidsprosjekter, for eksempel knyttet til infrastruktur og byggeprosjekter.

En annen løsning er at private bidrag rettes inn mot etablerte fondsmekanismer og utvider finansieringsrammen og formålene ved fondet. Ett eksempel er det nederlandske Vekstfondet, som ble etablert i 2020 gjennom en øremerking av 20 milliarder euro over fem år til å løse ulike samfunnsutfordringer gjennom støtte

---

¹⁶ [Komparativ analyse av virkemidler for næringsrettet forskning og forskningsbasert innovasjon. Samfunnsøkonomisk analyse, 2023](#)

til forskning og innovasjon¹⁷. Per 2024 hadde fondet investert 11.3 milliarder euro og utløst medfinansiering for over 12 milliarder euro fra ulike prosjektpartnere. Et annet eksempel er tyske Volkswagen Stiftung, hvor bilprodusenten Porsche nylig ga en engangsbevilgning på 500 millioner euro for utdeling til spesifikke tema under fondets hovedformål.

Slike løsninger bygger på at private midler matches med og benytter en etablert og anerkjent tildelingsmekanisme, enten initiert av offentlige eller andre private aktører. Liknende modeller finnes også i mindre skala i Norge, hvor blant annet Kreftforeningen gir midler til å forske på kreftrelaterte spørsmål innenfor noen av Forskningsrådets etablerte utlysninger. Rammen og tema for utlysningen blir dermed utvidet, samtidig som de anerkjente mekanismene for tildeling benyttes.

Faktaboks 4. Modeller for offentlig-privat samfinansiering

Aktuelle programmer fra Norges forskningsråd

Norges forskningsråd har flere utlysninger for å stimulere til innovasjon og kunnskapsutvikling i næringslivet, gjerne i tett samarbeid mellom forskningsinstitusjoner og næringslivet. Felles for utlysningene er at de krever samfinansiering gjennom en kombinasjon av offentlige tilskudd og egenfinansiering fra privat næringsliv.

- **Kompetansebyggende prosjekt for næringslivet:** Gjennom utlysningen støttes prosjekter som i et forpliktende samarbeid mellom FoU-sektoren og næringslivet søker å utvikle ny kunnskap innen utvalgte temaområder. Næringslivspartnerne må bidra med minst 20 prosent av finansieringen i prosjektene. Antatt tilgjengelige midler for 2025 er 345 millioner kroner, hvilket innebærer et forventet totalt bidrag fra næringslivet på minst 86 millioner kroner.
- **Innovasjonsprosjekt i næringslivet:** Utlysningen er rettet mot bedrifter, og midlene skal gå til omfattende innovasjonsprosjekter innen industriell forskning eller eksperimentell utvikling. Norges forskningsråd kan dekke inntil 50 prosent av kostnadene. I 2024 ble det bevilget 904 millioner kroner, hvilket innebærer at næringslivet bidro med minst tilsvarende beløp.
- **Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI):** Målet med SFI-ordningen er å stimulere til innovasjon gjennom finansiering av forskning, som skal skje i form av langsiktig, forpliktende samarbeid mellom forskningsinstitusjoner og bedrifter. Finansieringen fra Norges forskningsråd kan utgjøre to ganger brukerpartnerens bidrag. Rammen for 2025 er 768 millioner kroner, hvilket innebærer at man kan forvente at partnerne skal bidra med minst 384 millioner kroner.

¹⁷ [The National Growth Fund | English | Nationaal Groeifonds](#)

Horisont Europa (EU)

Horisont Europa er EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, og representerer det største finansieringsprogrammet for forskning og utvikling i Europa. Programmet tilrettelegger for offentlig-private partnerskap gjennom initiativer som European Innovation Council og Joint Technology Initiatives. Disse initiativene tilstreber å fremme samarbeid mellom akademiske institusjoner, næringslivet og offentlige aktører med mål om å utvikle avanserte teknologier og løsninger på samfunnsmessige utfordringer. Horisont Europa legger særlig vekt på bærekraft, digitalisering og helse, og gir betydelige midler til prosjekter som krever samarbeid på tvers av landegrenser og sektorer.

Business Finlands Veturi-program (Finland)

Veturi betyr lokomotiv, og kan det brukes om en drivkraft eller pådriver. I Business Finlands [Veturi-program](#), refererer "Veturi" til virksomheter som driver forskning og innovasjon framover i samarbeid med andre aktører. Ordningen, som ble lansert i 2020, støtter ledende, globale selskaper i å utvikle nye forretningsmodeller og bygge økosystemer for forsknings- og innovasjonsaktiviteter i samarbeid med andre selskaper, forskningsinstitusjoner og andre partnere. Veturi-initiativene skal bidra med løsninger på store fremtidige utfordringer, for eksempel gjennom bærekraftige byer, materialgjenvinning og smart teknologi, og samtidig øke Finlands kompetanse, konkurransevne og investeringer i forskning, utvikling og innovasjon.

Innovationsfondens Grand Solutions-program (Danmark)

Gjennom programmet [Grand Solutions](#) støtter Innovationsfonden i Danmark store, tverrfaglige FoU-prosjekter som kan utarbeide og tilgjengeliggjøre løsninger på sentrale, politisk prioriterte samfunnsutfordringer. Offentlige midler dekker opptil 75 prosent av prosjektkostnadene, mens private aktører bidrar med det resterende. Grand Solutions-programmene har egne utlysninger for spesifikke tematiske områder, og programmet bevilger årlig over 600 millioner danske kroner til prosjekter innen områder som bærekraftig energi, presisjonsmedisin og smart produksjon.

Vurdering av modellen

Offentlig-privat samfinansiering har potensial til å mobilisere økt privat finansiering av forskning. Dette gjøres allerede i stor grad gjennom etablerte ordninger i Forskningsrådet, gjennom EU og andre virkemidler. Disse ordningene kan både oppskaleres og utnyttes bedre.

I tillegg kan det være rom for nye samfinansieringsordninger for å realisere større, mer komplekse forskningsprosjekter med stor samfunnsmessig og økonomisk betydning. Gjennom å stille (økte) offentlige midler til disposisjon utløses betydelige investeringer fra private aktører. Spesielt kan ordningene være effektive

for å støtte anvendt forskning og utvikling av nye teknologier og løsninger som har direkte relevans for næringslivet og samfunnet.

En økt satsing på offentlig-privat samfinansiering krever økte offentlige rammer for de relevante ordningene og utlysningene, eventuelt kombinert med justeringer i form av økte krav til private bidrag. Slik samfinansiering krever et høyt nivå av koordinering og samarbeid mellom de involverte partene. Dette samarbeidet kan også anses som et viktig mål i seg selv, for å bygge broer mellom næringsliv, politikk og forskningsmiljøer. Det er behov for klare rammer og retningslinjer for samarbeidet for å sikre at midlene brukes effektivt og at forskningsresultatene kommer samfunnet til gode. Det er også nødvendig å håndtere utfordringer knyttet til statsstøtteregulering, intellektuelle rettigheter, eierskap i infrastruktur og aktørenes ulike interesser og prioriteringer. Den største utfordringen ved offentlig-privat samarbeid er likevel å få til faktisk samarbeid og samskaping, blant annet gjennom forståelse for og vilje til å gi de private partnere tilstrekkelig ansvar og styringsmulighet. Nye eller oppskalerte modeller for offentlig-privat samarbeid må tilrettelegges for dette i større grad, både for å sikre at forskningen er relevant for næring og samfunn, at den kan tas raskt i bruk, og for å stimulere til økt privat engasjement og økonomiske bidrag på sikt.

4 Utfordringer og løsninger for økt forskningsfinansiering

Hva hindrer private aktører i å støtte forskning?

For at mer privat kapital skal benyttes til å finansiere forskning gjennom stiftelser må flere vilkår oppfylles. Det bør tilrettelegges for at nye stiftelser opprettes med forskningsfinansiering inkludert i sitt formål, og at nye eller eksisterende stiftelser i større grad forstår forskning som en del av sitt oppdrag. I tillegg bør det tilrettelegges for at økte midler faktisk kan allokere til forskningsprosjekter og -miljøer.

Mange norske stiftelser er opprettet for å støtte «allmennyttige formåle», uten at forskning spesifikt er nevnt i stiftelsenes vedtekter. Stiftelsene eies av, og må være tro mot, sitt formål, og tolkningen av «allmennyttig» i denne sammenheng er derfor sentralt.

Sparebankforeningen har definert rammene for begrepet allmennyttig formål slik¹⁸:

Et allmennyttig formål er et formål som har en viss allmenn oppslutning som gjør at tilstrekkelig mange personer får glede av gaven. Motsatsen til dette er at gaven bare kommer en person, eller en for snever krets av personer, til gode. Dersom gaven fremmer privatøkonomiske interesser er den ikke å betrakte som allmennyttig. Typiske eksempler på allmennyttige formål er kunstnerisk utsmykning av offentlige byggverk, helse- og sykeinstitusjoner, forskning, rekreasjons-, idretts- og fritidstiltak. Allmennyttig formål kan derfor betraktes som initiativer, prosjekter eller aktiviteter som gagnar samfunnet og allmennheten, og som ikke utelukkende kommer en enkeltperson eller en kommersiell virksomhet til gode.

Til tross for at sparebankstiftelsene forstår forskning som et allmennyttig formål, viser rapporten «Samfunnsøkonomisk verdi av sparebanknæringens bidrag til allmennyttige formål» fra 2024 at kun 8 prosent av midlene som deles ut går til Kompetanse, utdanning og forskning, hvorav forskning kun utgjør en liten del¹⁹. Økt

---

¹⁸ [Sparebankforeningen](#)

¹⁹ [Menon-publikasjon nr. 99/2024](#)

bevissthet og forståelse knyttet til forskningens sentrale verdi i samfunnet, og stiftelsenes muligheter for å bidra på dette feltet, kan stimulere til økte ressurser.

Mange stiftelser i andre nordiske land, og også enkelte norske stiftelser, har etablert tett samarbeid og oppnådd stor respekt blant forskere og akademiske institusjoner. Fra stiftelsene pekes det likevel på at avstanden mellom stiftelsene og akademia er stor, og at samarbeid og finansiering kan svekkes av begrenset forståelse for hverandres formål, metoder og forpliktelser. Mange stiftelser ønsker å være tett på og involvert i prosjektene de finansierer, og fordi mulighetene for å få til dette gjennom finansiering av forskning er begrenset, velger stiftelser ofte i større grad å støtte andre former for allmenntilgjengelige formål. Videre kan mangel på kompetanse om forskning og forskningsprosessen, og bekymringer knyttet til om man har de nødvendige ressursene for å velge ut og følge opp forskningen, medføre at stiftelser foretrekker å støtte andre prosjekter og tiltak enn forskning.

Det kan også være andre årsaker til at stiftelser velger å ikke støtte forskning. Flere stiftelser har et ønske om at støtten skal resultere i raske, positive og synlige samfunnsgevinster, og noen prioriterer i perioder å bygge opp egenkapital fremfor å bevilge begrensede ressurser til forskning. Flere stiftelser betrakter dessuten finansiering av forskning som en offentlig oppgave, og ønsker heller å gi bevilgninger til prosjekter og tiltak som ikke vil kunne realiseres uten deres støtte. Oppdatert lovgivning kan gi stiftelsene gode forutsetninger, handlingsrom og en sterk posisjon i samfunnet, samt strukturer og insentiver som i større grad 'belønner' forskningsfinansiering.

Tiltak og løsninger for finansieringsprosessene

For stiftelser som går inn for å finansiere forskning, må det avklares hvordan prosjekter skal velges ut og følges opp. Forskningsfinansiering er typisk forankret i solide forløp som inkluderer strategiske beslutninger og velfunderte utlysninger, relevante og pålitelige søknads- og vurderingsprosesser, og effektive rapporteringsløp for prosjekter som gis støtte²⁰. Utvikling og drift av slike prosesser stiller selvsagt krav til ressurser og kompetanse, som kun et fåtall norske stiftelser besitter. Samarbeid med andre stiftelser eller andre aktører, samt etablering av rådgivningstjenester og felles løsninger for søknadsbehandling og prosjektoppfølgning kan bidra til at flere ideelle og private aktører kan finansiere forskning.

Rådgivningstjenester kan tilby veiledning for aktører som finansierer forskning, eller som ønsker å gjøre det. Slike tjenester kan leveres av både offentlige, ideelle eller private aktører med relevant kompetanse og erfaring. Tjenestene kan inkludere kurs, workshoper og individuell veiledning som hjelper stiftelser med å tilegne seg nødvendig kompetanse, og med å utforme strategier og systemer for

---

²⁰ [Bedre søknadsbehandling. Stiftelsen Dam, 2020](#)

egen forskningsfinansiering. I forlengelsen av dette kan offentlige, ideelle eller private aktører også tilby tjenester for gjennomføring av selve utvelgelses- og beslutningsprosessen. Utvikling og etablering av (felles) plattformer for utlysning, søknadsutforming, søknadsbehandling, tildeling og rapportering kan bidra til at midler til forskning fra ikke-offentlige kilder kan deles ut på en effektiv og kvalitets-sikkert måte. Ivaretagelse av stiftelsenes behov for eierskap og styring er avgjørende i utviklingen av slike systemer. Enkelte kommersielle initiativ er tilgjengelige, men disse synes foreløpig å være mest orientert mot å veilede i økonomiske spørsmål og forvalte kapital på vegne av stiftelsen, og mindre mot etablering og drift av kunnskapsbaserte, åpne søknads- og vurderingsprosesser.

Samarbeid mellom stiftelser og mellom stiftelser og andre aktører i forskningssystemet er utbredt og kan både bidra til å utløse mer ressurser og at tildelingene brukes mer effektivt. Typisk ser vi at samarbeid i stor grad skjer mellom større, sentrale stiftelser. Men samarbeid kan også være hensiktsmessig for mindre stiftelser som ellers har utfordringer med å realisere sitt formål. Sammenslåing av stiftelser med overlappende formål og interesser kan også være aktuelt i noen tilfeller²¹.

I satsingen Swedish Foundations' Starting Grant har syv svenske stiftelser gått sammen om å finansiere svenske forskningsprosjekter som akkurat ikke når opp i utlysningen av European Research Council (ERC) Starting Grant. Prosjektene er dermed kvalitetssikret gjennom ERCs prosesser, men får ikke bevilgning derfra grunnet begrensede, tilgjengelige midler. Swedish Foundations' Starting Grant sikrer dermed at solid forskning gis støtte gjennom effektiv ressursutnyttelse.

For at stiftelsene skal oppnå økt anerkjennelse for sine bidrag til forskning, kan det være relevant å utvikle oppdaterte oversikter over stiftelsenes bevilgninger til forskning, for eksempel basert på data i stiftelsesregisteret. I dag kommuniserer enkelte stiftelser sitt samfunnsbidrag, men en fullstendig oversikt over norske stiftelsers samlede bidrag til forskning er ikke tilgjengelig. I Finland har de utarbeidet en oversikt som inkluderer både utlysninger og bevilgninger²², og danske stiftelsers samlede bidrag er tilgjengelig hos Fondenes videnscenter²³. Utviklingen av en eventuell norsk løsning kunne vært inspirert av tilskudd.no²⁴, en nettside som gir oversikt over statlige tilskudd til ideelle og frivillige organisasjoner, og HelseOmsorg21-monitoren²⁵, som inkluderer relevant informasjon om forskningsområde og -aktivitet for bevilgninger til helseforskning.

---

²¹ [Stiftelser med liten egenkapital bør slås sammen eller avvikles, Dagens Næringsliv, 2019](#)

²² [Forskning.fi](#)

²³ [Fondenes videnscenter](#)

²⁴ [Tilskudd.no](#)

²⁵ [Helseomsorg21-monitoren](#)

5 Oppsummering og videre oppfølging

Denne rapporten belyser behovet og potensialet for nye eller oppjusterte mekanismer og modeller for finansiering av forskning i Norge. Næringslivet og andre private og ideelle aktører spiller en sentral rolle i dette systemet, både som finansielle bidragsytere og som samarbeidspartnere i forskningsprosjekter.

For å stimulere til økt forskningsinnsats fra næringslivet og andre private og ideelle aktører er det avgjørende å etablere strukturer og insentiver som gjør det enkelt og attraktivt å bidra med finansiering. Dette kan inkludere skatteinsentiver, innføring eller forbedring av skattefordeler for private bidrag til forskning, samt økt innsats fra offentlige kilder for å stimulere til økte private bidrag. Videre er det behov for å inkludere ikke-offentlige aktører når forskningsbehov og -satsinger skal utredes, og det er nødvendig å utvikle plattformer og nettverk som fremmer reelt og konkret samarbeid mellom forskningsinstitusjoner og næringslivet. Samarbeid med aktive partnere fra samfunn og næringsliv er sentralt for å utvikle den nødvendige kunnskapen og kompetansen i møte med de utfordringer og behov samfunnet står ovenfor.

Samarbeid mellom finansieringsaktører, som stiftelser og fond, kan også bidra til å utnytte ressursene mer effektivt. Ved å samordne innsatsen kan disse aktørene dele kunnskap og erfaringer, og skape effektive og bærekraftige løsninger som kan generere økte finansielle bidrag. Dette kan skje gjennom felles utlysninger og søknadsprosesser, deling av beste praksis, og etablering av partnerskap for å finansiere store, tverrfaglige forskningsprosjekter. Det er også et potensial for at private fond og stiftelser samarbeider med og trekker veksler på ekspertise og systemer hos etablerte offentlige virkemiddelaktører, som for eksempel Norges forskningsråd. Samtidig må det være rom for at den private finansieringen tildeles etter andre mål og kriterier enn de som ligger til grunn i de etablerte offentlige mekanismene.

Avhengig av strategi og innretning kan man forvente at ulike finansieringsmodeller og -programmer vil orienteres mot ulike samfunnsutfordringer og prioritere støtte til ulike typer forskning, og at de dermed kan gi ulike effekter og samfunnsgevinster på sikt. Uavhengig av modell vil det være relevant å identifisere ønskede potensielle gevinster, for deretter å planlegge og tilrettelegge for

evaluering og vurdering av forskningsinvesteringenes effekt og betydning for samfunnet. Slike gevinster kan, i tillegg til selve kunnskapsproduksjonen i form av forskningsresultater og spredningen av dem, inkludere langsiktig samarbeid mellom forskningsinstitusjoner og samfunnsaktører, gjensidig forpliktende satsinger og investeringer, kompetansebygging og kunnskapsintensive tjenester og næringsliv samt forutsigbar finansiering som er tilstrekkelig fleksibel og solid strategisk forankret. Løpende evalueringer av virkninger på kort og lang sikt kan benyttes for å målrette investeringene slik at verdiskapningen blir størst mulig, og i tråd med intensjonen. Et viktig premiss for å sikre maksimalt utbytte er at midlene investeres i forskningsprosjekter av høy kvalitet, gjennom etablering av solide systemer for tildeling, gjennomføring og oppfølging av prosjektene. Åpne, konkurransebaserte utlysninger hvor forskningsmidler tildeles basert på grundige fagfelle-vurderinger anbefales.

Et eventuelt nytt fond for finansiering av forskning bør:

- Innrettes med høy relevans for, og involvering av, samfunn og næringsliv
- Stimulere til *faktisk* samarbeid med brukerpartnere
- Planlegge for evaluering og vurdering av investeringenes betydning og verdi (impact)
- Inkludere ulike måter å støtte forskning på (prosjekt, senter/miljø, infrastruktur)
- Være åpent og transparent, og benytte solide prosesser for tildeling av støtte og oppfølging av forskningsprosjekter

I denne rapporten har vi belyst behovet og potensialet for alternative mekanismer og modeller for finansiering av forskning i Norge. Rapporten inkluderer ikke en vurdering av muligheter for implementering eller økonomiske analyser av de foreslåtte modellene. Videre diskuteres nærings- og forskningspolitiske virkemidler og relevant lovgivning i liten grad. Mulighetene de foreslåtte modellene representerer bør videre diskuteres og vurderes av offentlige myndigheter, næringslivet, stiftelser og andre finansieringskilder, og forskningsinstitusjonene. Samtidig bør nye eller forbedrede insentiver, og eventuelle lovendringer, som kan stimulere til økt privat finansiering av forskning utredes og eventuelt innføres. Det er videre nødvendig å diskutere spørsmål knyttet til i hvilken grad og form offentlige investeringer er nødvendig for å fremme samarbeid med og bidrag fra private aktører, hvordan samfunnsaktører, herunder næringslivet, kan inkluderes for å sikre forskningens relevans og gjennomførbarhet, og hvilke strukturer og systemer som kan være hensiktsmessig å etablere for å tilrettelegge for økt innsats fra private og ideelle aktører.

Datafangst og analyse

Søk og deskriptiv analyse av data fra informasjon i Stiftelsesregisteret

- Vi har benyttet data i Stiftelsesregisteret som deler av grunnlaget for å kartlegge i hvilken grad pengeutdelende stiftelser er orientert mot finansiering av forskning, samt for å vurdere potensialet for økte bidrag fra eksisterende stiftelser.

Innhenting og deskriptiv analyse av norske artikler i Web of Science

- Vi har analysert informasjon om finansieringskilder oppført i norske artikler publisert i perioden 2014-2022 for å kartlegge i hvilken grad norske stiftelser bidrar med finansiering av forskning som resulterer i vitenskapelig publisering.

Arbeids- og diskusjonsmøter med NHO

- I samarbeid med representanter fra NHO diskuterte vi alle de foreslåtte modellene i langlisten med hensyn til modellenes potensial for økt finansiering, potensial for å stimulere til mer samarbeid mellom forskningsmiljøene og samfunnet (inkludert næringslivet), mulighet for realisering eller oppskalering, hvilken type forskning som ville prioriteres, samt utfordringer knyttet til begrensninger i finansiering. Sammen med NHO kom vi frem til hvilke modeller som skulle utdypes og vurderes mer i detalj i kortlisten.

Samtale med Kirsti Mathiesen Hjemdahl, styreleder i Stiftelsesforeningen og daglig leder i Cultiva (Kristiansand Kommunes Energiverkstiftelse)

- I samtale med Kirsti Mathiesen Hjemdahl har vi diskutert mulige faktorer som kan stimulere til eller forhindre at pengeutdelende stiftelser og næringsdrivende stiftelser støtter forskningsvirksomhet, herunder hvorfor eller hvorfor ikke støtte til forskning er inkludert i eller forstås som en del av stiftelsens formål, samt faktorer som kan vanskeliggjøre selve pengeutdelingen. Muligheter for å etablere bærekraftige strukturer og samarbeidsformer for å sikre formålsrealisering ble også diskutert.

Samtale med Thomas Alslev Christensen, Senior Vice President, Impact, Novo Nordisk Fonden

- I samtale med Thomas Alslev Christensen, som har ansvaret for Novo Nordisk Fondens effektevaluering og -styring, har vi diskutert Novo Nordisk Fondens vekst og utvikling. Vi har spesielt snakket om hvordan fondet har utformet sin strategi, utvidet sine satsingsområder og sitt virkeområde, og lagt til rette for og gjennomført evalueringer av sine tildelinger og deres virkninger i samfunnet. Vi har også diskutert ansvarlig forvaltning, samt viktigheten av å planlegge for løpende vurdering av verdien av tildelingene og behovet for justeringer.

Vedlegg. Langliste: Mulige modeller for finansiering av forskning

A. Pengeutdelende stiftelser etablert med bakgrunn i private formuer eller privat næringsliv

Stiftelser kan opprettes av privatpersoner eller selskaper/bedrifter med finansiering av forskning inkludert i sitt formål. Stiftelser som Olav Thon Stiftelsen, Kavlifondet, og Wilh. Wilhelmsen Stiftelsen ble etablert ved at gründere eller familier overførte sine private eiendommer, aksjer eller formue til stiftelsen. Stiftelser som danske Novo Nordisk Fonden ble opprettet av selskaper for å kanalisere overskudd og sikre langsiktig samfunnsansvar gjennom stiftelsesstrukturen.

Kavlifondet er en norsk stiftelse som ble opprettet av Olav Kavli i 1962 for at overskuddet fra Kavli Group, selskapet han grunnla, skulle benyttes til filantropiske og samfunnsnyttige formål. Kavlifondet eier Kavli Group, kjent for matprodukter som smøreost (Kavli) og melkeprodukter (Q-meieriene). Alt overskudd fra Kavli Group går til stiftelsen, som deler ut midler til humanitære, kulturelle og forskningsformål. Fondet deler ut 50-100 mill. kroner årlig, hvorav ca. 30% til forskning.

Novo Nordisk Fonden er en dansk stiftelse som eier majoriteten av aksjene i Novo Nordisk A/S og Novozymes A/S, organisert gjennom datterselskapet Novo Holdings A/S. Selskapet forvalter også investeringer i over 130 andre selskaper. I 2022 delte fondet ut omtrent 7,5 milliarder DKK til forsknings- og innovasjonsprosjekter.

B. Bransjespesifikke forskningsfond

Bransjespesifikke forskningsfond er en modell opprettet av næringer selv som innhenter og allokere midler til bransjerelevant forskning og innovasjon.

Fiskeri- og havbruksnærings forskningsfinansiering (FHF) ble etablert i 2001 og finansieres gjennom en selvpålagt avgift på 0,3 % av eksportverdien for fisk og sjømat. Finansieringsmekanismen er organisert som et statlig aksjeselskap

under NFD, og identifiserer strategiske forskningsområder i samarbeid med aktører i næringslivet, forskningsmiljøer og myndigheter, og prosjekter med høy relevans, innovasjonspotensial og verdiskapning prioriteres for finansiering. Denne finansieringsmodellen fremmer praktisk og næringsrettet forskning, og kan være aktuell også i andre sektorer. I 2023 delte FHF ut nærmere 500 mill. NOK til FoU for næringslivet, dels i form av egne utlysninger, dels i form av utlysninger via NFR. Prosjektet «Effekter av behandling mot lakselus, amøbegjellesykdom (AGD), og notrengjøring på gjellehelse hos laks i oppdrett» er et eksempel på et FHF-støttet forskningsprosjekt som er gjennomført av næringsaktører i samarbeid med forskere ved Universitetet i Bergen. Prosjektet har blant annet resultert i flere vitenskapelige publikasjoner og masteroppgaver.

Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter (FFL) er et liknende eksempel på bransjespesifikk avgiftsfinansiert forskning, i dette tilfellet på landbruksforskning.

C. Forskningsfond basert på andel av utbytte fra statlig/offentlig eierskap

En modell hvor deler av statens utbytte fra eierskap i næringslivet dedikeres til forskningsformål representerer en mulighet for å målrette statens inntekter fra næringslivet mot spesielt sentrale forskningsområder.

Øremerking av midler til forskning basert på utbytte kan generere betydelige ressurser til forskning og gir muligheter for generelle eller strategiske satsinger, for eksempel innen klima, teknologi og helse. Modellen kan etableres ved å dedikere en andel av utbyttet til et forskningsfond. Et eller flere styringsorgan kan forvalte midlene og sikre at de deles ut på en hensiktsmessig måte i tråd med strategi og formål.

Også andre kilder kan være aktuelle kilder til økt finansiering av forskning, som tippemidlene og sektorspesifikke avgifter. Spilloverskuddet fra Norsk Tipping (tippemidlene) fordeles i dag til ulike, allmenntilgjengelige formål, hovedsakelig innen idrett, kultur, helse og frivillighet, og man kan se for seg at (større) deler av dette øremerkes finansiering av forskning innenfor de ulike områdene. Etablering av forskningsfond ved å øremerke midler fra sektorbaserte avgifter, for eksempel fra olje- og gassindustrien eller matindustrien kan også utgjøre en mulighet for økt finansiering av spesielt sektorrelevant forskning.

D. Offentlig-private samfinansiering

Det finnes ulike virkemidler og modeller for å fremme samfinansiering mellom offentlige og private kilder, som kan stimulere til økt tilsig av private midler til

forskning. I offentlig-private partnerskap (PPP) deler offentlige aktører og private selskaper på kostnader, risiko og gevinster. Modellen muliggjør planlegging og gjennomføring av større, ressurskrevende forskningsprosjekter som krever samarbeid og samhandling på tvers av sektorer, og som derfor antas å være spesielt aktuelt for prosjekter innen næringsliv og samfunnsutvikling.

Norges forskningsråd har gjennom flere år utviklet og benyttet flere programmer med mål om å stimulere til samarbeid og samfinansiering. Innovasjonsprosjekter og kompetanseprosjekter i næringslivet (IPN og KPN) er virkemidler som støtter forsknings- og innovasjonsprosjekter i næringslivet, med spesielt fokus på prosjekter med høyt potensial for kommersiell og samfunnsmessig nytte. Programmet er åpent for alle bransjer og sektorer, og prosjektene er brukerstyrte ved at bedriftene selv tar initiativet og leder prosessen. Norges forskningsråd bidrar med offentlig finansiering på opptil 50 % av prosjektkostnadene, mens deltakende bedrifter bidrar med det resterende. Økt offentlig satsing på, samt ressurser øremerket slike programmer vil dermed kunne stimulere til økte bidrag fra privat næringsliv.

E. FoU-klynger og -konsortier

Flere bedrifter og selskaper kan samarbeide for å finansiere forskning som er av felles interesse, med eller uten bidrag fra offentlige aktører. Slike klynger har gjerne en langsiktig visjon, forankret i de enkelte aktørenes strategier og virksomhet, og resultatene kommer alle deltakende parter, og på sikt gjerne hele sektoren, til gode. Typisk samarbeider gjerne bedrifter, universiteter og andre relevante parter innenfor geografiske og/eller tematiske klynger for å fremme forskning og innovasjon.

Oslo Cancer Cluster er en innovasjonsklynge hvor farmasøytiske selskaper, bioteknologibedrifter, forskningsinstitusjoner som Universitetet i Oslo og Oslo Universitetssykehus samarbeider for å utvikle nye kreftbehandlinger. Klyngen har blant annet forsket på utviklingen av nye immunterapier for kreft.

Norwegian Centre for Offshore Wind Energy (NORCOWE) er et senter finansiert av bidrag fra næringsliv, forskningsinstitusjoner og Norges forskningsråd. Flere selskap (blant annet Equinor, Statkraft, StormGeo, Aker Solutions) og universiteter og forskningsinstitutter (blant annet NORCE, UiA, UiB, UiS) har deltatt. NORCOWE har gitt teknologiske fremskritt innenfor offshore vindenergi, og resultater er delt gjennom en rekke publikasjoner.

F. Direkte finansiering av forskningsprosjekter og forskningsentre

Næringslivet kan initiere, og investere i, forskningsprosjekter som gjennomføres ved forskningsutførende institusjoner, for eksempel universiteter, sykehus eller forskningsinstitutter. Dette gir bedriftene en viss kontroll over forskningen og eierskap til resultatene. Et legemiddelfirma kan for eksempel finansiere forskning på nye legemidler ved et universitetssykehus, med mål om å få patentrettigheter til funnene.

Eksempler som har resultert i patenter og publikasjoner inkluderer blant annet Aker Solutions sitt samarbeid med NTNU om forskning på olje- og gasteknologi. Telenor har også finansiert flere sentre og satsinger for å bygge opp kunnskap på områder av interesse for selskapet, bl.a. ved NHH og NTNU. Statkraft og Statnett er også eksempler på større virksomheter som har løpende ordninger for tilskudd til FoU-prosjekter. Det er imidlertid i økende grad en forutsetning om medfinansiering fra det offentlige i form av støtte fra Norges forskningsråd, Innovasjon Norge, Enova og andre. Et annet eksempel er Equinors akademiavtaler, som omfatter 380 mill. NOK fordelt over fem år ved seks ulike universiteter. Equinor finansierer til enhver tid også to forskningsentre under det såkalte VISTA-programmet i samarbeid med Videnskapsakademiet. Sentrene mottar omtrent 5 mill. årlig over fem år fra Equinor.

G. Forskningsstipender og professorater

Enkelte bedrifter og selskaper har opprettet stipendprogrammer for å støtte forskning og forskere. Programmene har gjerne til hensikt å gi støtte til unge forskere, eller har en innretning rettet mot å fremme mangfold og diversitet. Et eksempel er Aker Scholarship, et stipend for studenter som ønsker å ta en mastergrad eller doktorgrad ved et av verdens ledende universiteter. Stipendet finansieres av TRG AS og Aker ASA, gjennom stiftelsen Anne Grete Eidsvig og Kjell Inge Røkkes allmennyttige stiftelse for utdanning.

H. Engangsstøtte

Gaver og private bidrag til bygg og utstyr til forskning forekommer sjeldnere i Norge. De fleste universiteter og høyskoler er statlig eid, og statsråden står dermed i prinsippet ansvarlig overfor Stortinget for alle investeringer i regi av de statlige universitetene og høyskolene. I andre land, blant annet i USA, er det imidlertid vanlig at bygg og infrastruktur helt eller delvis er finansiert av næringsliv og andre aktører. Ved en eventuell endring av norske universiteter til foretak vil slike modeller kunne være aktuelle. Det samme gjelder for private institusjoner.

I. Crowdfunding

Etablering av fond for 'crowdfunding' muliggjør at mindre bedrifter, organisasjoner og enkeltpersoner kan støtte forskning med valgfrie beløp, som samlet sett kan utgjøre en relevant finansieringsmulighet for forskning. Fondene kan ha en innretning som gjør dem relevante innen spesifikke felt og forskningsaktiviteter.

Plattformen Experiment.com gir forskere og universiteter mulighet for å registrere sine prosjekter med mål om å samle inn midler direkte fra offentligheten. Lignende plattformer, som Spleis.no, er tilgjengelig i Norge, men de benyttes i liten grad til å samle inn midler til forskningsprosjekter.

J. In-house FoU-avdelinger i bedrifter og selskaper

Mange selskap og bedrifter har etablert egne forsknings- og utviklingsavdelinger for å drive FoU-prosjekter internt, med eller uten bidrag fra eksterne forskere og institusjoner. Dette gir bedriften kontroll over forskningsprosessene og eierskap til resultatene. Eksempler er bilprodusenten Tesla, som utvikler batteriteknologi og autonome kjøretøy i sine egne laboratorier, og IBM, som har sin egen forskning innen kvantedatabehandling. I Norge har Equinor en sterk in-house FoU-avdeling som jobber med innovasjon innen fornybar energi og karbonfangst. Deres Hywind Scotland, verdens første flytende vindpark, inkluderer forskningsaktivitet som har resultert i flere vitenskapelige publikasjoner.

Et alternativ eller supplement til å bygge opp in-house kompetanse er å investere i forskningsintensive oppstartsbedrifter ved å tilby kapital, ressurser eller kompetanse. For eksempel kan en teknologigigant som Google investere i en oppstartsbedrift innen kunstig intelligens for å bidra til utviklingen og dra nytte av eventuelle gjennombrudd.

Tabelloversikt

Tabell 3.1 Langliste over alternative modeller for finansiering av forskning	13
Tabell 3.2 Innretning av fire store internasjonale stiftelser som finansierer forskning.	23

Figuroversikt

Figur 2.1 Antall stiftelser (blå søyler) innen hver størrelseskategori (basert på egenkapital) og den totale egenkapitalen (oransje linje) for alle stiftelsene i hver kategori.....	9
Figur 3.1 Finansieringsmodellenes antatte potensial (skjønnsmessig) for å finansiere ulike former for forskning (fra grunnforskning til anvendt forskning).....	15

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no